Jaroslav Benák
(eds.)

CÍRKEV A STÁT 2019

Sborník z konference

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI PRESS

MUNI LAW

CÍRKEV A STÁT 2019

sborník z konference

Jaroslav Benák (ed.)

Masarykova univerzita
Brno 2019

Publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Konference Církev a stát - 25. ročník“ číslo MUNI/B/0939/2018 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2019.

Recenzentka:
JUDr. Lucia Madleňáková, Ph.D.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9490-1 (online ; pdf)

Obsah

Duchovní péče v ozbrojených silách jako služba náboženských společenství veřejnosti. Teoretický úvod 7

Jiří Rajmund Tretera

Duchovní péče v ozbrojených silách na území českých zemí v letech 1913–1950 21

Záboj Horák

Nucená služba řeholníků v pomocných technických praporech Československé lidové armády 33

Tomáš Tuza

Duchovní péče v ozbrojených silách jako služba náboženských společenství veřejnosti. Teoretický úvod

Jiří Rajmund Tretera

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

Abstract in original language

Autor v úvodní části svého článku vymezuje pojem duchovní péče poskytované náboženskými společenstvími ve veřejných institucích. Dále se zabývá péčí o další potřebné osoby mimo veřejné instituce, poskytovanou v součinnosti s veřejnými institucemi, ať už jde o osoby propuštěné z výkonu trestu či z nemocnice, anebo o oběti trestných činů, požárů a katastrof. Srovnává pojem „duchovní péče ve veřejných institucích a duchovní péče poskytovaná v součinnosti s veřejnými institucemi" s používáním téměř synonymního výrazu „kategoriální pastorace". Navazuje přitom na předchozí brněnské konference v rámci cyklu Církev a stát o duchovní péči ve zdravotnictví (2017) a vězeňství (2018).

V následující kapitole se autor zabývá problematikou duchovní péče v ozbrojených silách od roku 1990. Věnuje se jejímu rozvoji od uzavření smlouvy mezi Ministerstvem obrany ČR, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v ČR v roce 1998, následného rozkazu ministra obrany a od uzavření Dodatku ke smlouvě v roce 2012.

V poslední kapitole se autor zabývá účastí náboženských společenství na posttraumatické intervenční péči o příslušníky Policie ČR a Hasičského záchranného sboru ČR na základě obdobných smluv z roku 2002 a 2003. Upozorňuje na nový Pokyn policejního prezidenta o poskytování duchovních služeb ze dne 7. června 2019, který má přispět nejen k obnově dříve vybudované sítě pomoci, ale vést k jejímu rozšíření.

Keywords in original language

Církev; náboženská společnost; duchovní péče; veřejné instituce; kategoriální pastorace; sektorální pastorace; ozbrojené síly; armáda; policie, hasičský

záchranný sbor; oběti trestných činů; posttraumatická intervenční péče; kaplanství.

Abstract

In the introductory part of his article, the author defines the concept of spiritual care provided by religious communities in public institutions. He also deals with spiritual care for other needy persons outside public institutions, provided in cooperation with public institutions, whether they are released from prison or hospital, or victims of crimes, fires and disasters. He compares the concept of „spiritual care in public institutions and spiritual care provided in cooperation with public institutions" with the use of the almost synonymous term „categorical pastoral care". In doing so, he builds on previous Brno conferences within the cycle „Church and State" on Spiritual Care in Health Care (2017) and Prison Service (2018).

In the following chapter the author deals with the issue of spiritual care in the armed forces since 1990. The author deals with its development since the conclusion of the Agreement between the Ministry of Defense of the Czech Republic, the Czech Bishops' Conference and the Ecumenical Council of Churches in the Czech Republic in 1998, the subsequent order of the Minister of Defense and since the conclusion of the Amendment to the Agreement in 2012.

In the last chapter, the author deals with the participation of religious communities in post-traumatic intervention care of members of the Police of the Czech Republic and the Fire Rescue Service of the Czech Republic on the basis of similar agreements from 2002 and 2003. He draws attention to the new Order of the Police President on the provision of spiritual services dated 7 June 2019, which is intended to contribute not only to the renewal of the previously established aid network but also to its extension.

Keywords

Church; Religious Society; Spiritual Care; Public Institutions; Categorical Pastoral Care; Sectoral Pastoral Care; Armed Forces; Army; Police; Fire Brigades; Victims of Crime; Post-traumatic Intervention Care; Chaplaincy.

Spectabilis pane děkane, vážené dámy a pánové, kolegové a kolegyně!

Dovolte, abych přednesl úvodní příspěvek na téma *Duchovní péče v ozbrojených silách jako služba náboženských společenství veřejnosti* a uvedl i druhé téma naší dnešní konference, kterým je účast náboženských společenství na posttraumatické intervenční péči ve prospěch Policie ČR a Hasičského záchranného sboru ČR.

Letošní 25. ročník tradiční brněnské právní konference *Církev a stát*, organizovaný Katedrou ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci se Společností pro církevní právo, navazuje svou tématikou na předešlé dva ročníky. V roce 2017 jsme se věnovali právnímu zajištění duchovní péče v oblasti *zdravotnictví*, v roce 2018 právnímu zajištění duchovní péče v oblasti *vězeňství*.

Pokaždé šlo o tématiku českého konfesního práva, zvláštní části, a to jejího oddílu věnovaného právnímu zajištění duchovní péče a služby přítomností poskytované náboženskými společenstvími veřejnosti, a to

- buď přímo ve veřejných institucích v České republice,
- nebo nepřímo tak, že tyto instituce upozorní náboženská společenství na potřebu postarat se duchovně či na lidské rovině o osoby, které byly z jejich péče propuštěny nebo které jsou na základě jimi získaných informací ve stavu, že takovou péči potřebují.

Nyní na řadu přichází kapitola o právním zajištění duchovní péče poskytované *ozbrojeným silám* České republiky. Z důvodu příbuznosti, i když jen vzdálené, jsme k uvedenému tématu přiřadili i jinou, poněkud odlišnou kapitolu, a sice o právním zajištění duchovní péče ve prospěch *Policie* České republiky a *Hasičského záchranného sboru* v České republice v rámci *posttraumatické intervenční péče* ve prospěch jak policistů a hasičů, tak i členů jejich rodin a osob jim blízkých, k níž se řadí také duchovní péče o *oběti* trestných činů, *terorismu* a *přírodních katastrof*, jako jsou požáry a povodně, kterou náboženská společenství poskytují *ve spolupráci* s uvedenými veřejnými institucemi, tedy s policií a hasiči.

Pokud jde o obecné uvedení do problematiky duchovní péče v ozbrojených silách a ve prospěch policejních a hasičských sborů, odkazuji na učebnici *Konfesní právo*, kterou jsme s docentem Zábojem Horákem vydali v roce 2015, zvláště na kapitolu *Právo vykonávat náboženskou víru v institucích omezujících*

volnost pohybu,[1] na kapitolu *Náboženství a ozbrojené síly* a na kapitolu *Náboženství a posttraumatická péče o oběti trestných činů a katastrof*.[2]

Duchovní péče poskytovaná ***vně*** náboženských společenství bývá v posledních letech označována jako ***kategoriální pastorace*** a je považována za důležitou součást služby náboženských společenství veřejnosti. Jde více než kdy jindy v minulosti o vykročení náboženských společenství ven, mimo vlastní struktury. Naplňuje se jí

- právní zajištění *náboženské svobody věřících*, a to individuální i kolektivní, za okolností, ať se octnou kdekoliv, tedy i v naprosto cizím prostředí, které nemusí jejich duchovní směřování a potřeby vůbec chápat,
- ale i právní zajištění neméně závažné služby církví věřícím i nevěřícím, kterou je *služba přítomností* a *naslouchání* všem, kdo ve veřejných institucích tuto službu potřebují a projeví o ni zájem, včetně těch, kdo k žádnému náboženskému společenství nepřísluší.

Podrobněji je o kategoriální pastoraci, její definici a významu, pojednáno v příspěvku o vězeňském kaplanství jako službě církve veřejnosti, který jsem loni na zdejší konferenci přednesl a který byl péčí editora Jaroslava Beňáka vydán ve sborníku *Církev a stát*.[3] Odkazuji tedy na tento svůj dřívější text.

Rád bych na tomto místě opět zdůraznil, že jde o *vnější* kategoriální pastoraci, na rozdíl od *vnitřní* kategoriální pastorace, kterou poskytují náboženská společenství pro určené kategorie osob ve svých vlastních strukturách a institucích, jako je např. péče o mládež, příprava snoubenců na manželství a péče o novomanžele, péče věnovaná tělesně i duševně postiženým, rozvedeným, imigrantům, seniorům a tak podobně.

Dovolte ještě jedno doplnění: setkáváme se v poslední době též s termínem ***sektorální pastorace***. Kategoriální pastorace nebo sektorální pastorace? Toť otázka, který z obou výrazů je srozumitelnější. Myslím, že bez dalšího výkladu není srozumitelný ani jeden z nich. Ale to je osud všech odborných termínů. Vždy nezbývá nic, než je vysvětlovat tak dlouho, dokud se nevžijí.

1 TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. *Konfesní právo.* Praha: Leges, 2015, s. 93–97.
2 Ibid, s. 201–210 a 217–218.
3 TRETERA, Jiří Rajmund. Vězeňské kaplanství jako služba církve veřejnosti. Teoretický úvod. In: BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018, s. 132–139. Definice pojmu kategoriální pastorace pak zvláště na s. 136–137.

Sám se namísto použití termínů *kategoriální pastorace* nebo *sektorální pastorace* přikláním spíše k užívání termínu ***Duchovní péče ve veřejných institucích a ve spolupráci s nimi***, či jak se ve zkrácené formě v angličtině uvádí: ***Spiritual Care in Public Institutions***. Tento termín byl úspěšně užíván organizátory i přednášejícími na několika mezinárodních konfesněprávních konferencích.

Šlo především o konferenci, kterou uspořádalo *Evropské konsorcium pro výzkum vztahu církve a státu* (The European Consortium for Church and State Research) v roce 2016 v lázeňském městě Jūrmala v Lotyšsku.

Dokonce i česká *Společnost pro církevní právo* k zavedení pojmu „Duchovní péče ve veřejných institucích" přispěla zorganizováním mezinárodní konference, která se konala ve dnech 13. až 15. června 2019 na právnické fakultě v Praze jako Čtvrté pražské rozhovory o vztahu církví a státu.[4] Ta se uskutečnila za aktivní účasti zástupců vědy konfesního práva z devíti zemí západní a střední Evropy. Kolektivní monografie složená z příspěvků všech aktivních účastníků uvedené konference byla již připravena a bude publikována anglicky pod názvem *Spiritual Care in Public Institutions in Europe* v nakladatelství Berliner Wissenschaftsverlag v Berlíně.

1 DUCHOVNÍ PÉČE V OZBROJENÝCH SÍLÁCH

K zajištění duchovní péče v ozbrojených silách se přistupovalo po roce 1990 v Československu a ještě i po roce 1993 v samostatné České republice[5] nějakou dobu trochu *rozpačitě především ze strany náboženských společenství*.

To si lze snadno vysvětlit. Předcházejících čtyřicet let byla zejména mladá generace vystavena soustavnému ateizačnímu tlaku, který byl uplatňován především ve školách a internátech, v mládežnických organizacích a v médiích, a byl cíleně součástí výchovného procesu během povinné dvouleté základní vojenské služby v armádě komunistického státu.

Také jsem jí prošel hned po absolvování právnické fakulty v roce 1962. V těch letech jsme my právníci, ale také filozofové a ekonomové, zkrátka

4 HORÁK, Záboj. IV. pražské rozhovory o vztahu církví a státu na téma Duchovní péče ve veřejných institucích. In: *Revue církevního práva*, Praha, 2019, roč. 76, č. 3, s. 121–122.

5 Ozbrojené síly České republiky se skládají z Armády České republiky (AČR), Vojenské kanceláře prezidenta republiky a Hradní stráže.

absolventi humanitních oborů, měli povinnou dvouletou základní vojenskou službu, na rozdíl od jiných vysokoškoláků, kteří měli při studiu vojenskou katedru a chodili na vojnu jen na jeden rok.

Příslušníci důstojnického sboru, kteří byli našimi veliteli v armádě a plnili či měli plnit ve vztahu k mnoha mladým mužům povolaných do základní služby po dobu jejího trvání společenskou funkci náhradních „tatínků", byli sami vychováni v přísném ateismu.

Hlavními a nejtvrdšími hlasateli ateismu, lze říci kněžími ateismu, byli nepříliš oblíbení *političtí vedoucí jednotek*, zřízení podle sovětského vzoru. Říkalo se jim podle ruského vzoru politruci.[6]

Nelze se divit, že vliv věřících v rekonstruované armádě nového demokratického státu byl nulový; či jak ve svém interview pro Revue církevního práva řekl kapitán v záloze Jakub Holík, dnešní generální vikář plzeňské diecéze: *„Vycházeli jsme ne z bodu 0, ale z bodu -5."*[7]

Absolventi teologických fakult za komunismu měli za sebou také dva roky ve vojenské službě komunistického státu, a to po celou dobu trvání komunistického režimu, obyčejně dosti tvrdé. A tak se jim nemůžeme divit, že měli i pochopitelný stupeň nechuti k ozbrojeným silám.

Přesto již od roku 1990 docházeli do kasáren místní faráři různých církví a poskytovali v návštěvních prostorách kasáren nutnou duchovní péči ve prospěch věřících svých denominací. To ale jistě nemohlo dostačovat.

V jednom z panelů výstavy, kterou uspořádalo v roce 2018 Ministerstvo obrany pod názvem *20 let Duchovní služby Armády ČR*, se dovídáme, že v roce 1990 existovala na Ministerstvu obrany skupina odborníků, která měla zpracovat koncepci přeměny komunistické armády na armádu demokratického státu, a to *již tehdy včetně oblasti duchovní služby*! Od roku 1992 působil v Praze kaplan letectva USA českého původu pplk. Josef Šupa, který se snažil formou seminářů na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy budoucím duchovním přiblížit službu vojenských kaplanů.

6 Politruk byla v ruštině zkratka z plného názvu političeskij rukovoditěl', rukovoditěl' po dělam političeskim, vyslov palitíčeskij rukavadítěl', rukavadítěl' pa dělam palitíčeskim.

7 TRETERA, Štěpán. Rozhovor s vojenským kaplanem v záloze kapitánem Mgr. Jakubem Holíkem. In: *Revue církevního práva*, Praha, 2019, roč. 76, č. 3, s. 104.

V letech 1994–1996 se uplatňovali někteří duchovní v pracovní komisi Ministerstva obrany pro zřízení humanitní služby, mezi nimi českobratrský evangelický farář Jaromír Dus, kdysi vězeň svědomí, žalářovaný v letech 1971–1972.

Avšak přelomový okamžik při zrodu duchovní péče v ozbrojených silách nastal v létě roku 1996, kdy se úkolu prvního kaplana vyslaného s našimi vojáky do Bosny ujal katolický kněz Tomáš Holub, pozdější první hlavní kaplan Armády České republiky, dnes plukovník v záloze a diecézní biskup plzeňský.

Po návratu v roce 1997 se Tomáš Holub stal spolu s Jaromírem Dusem zaměstnancem Ministerstva obrany a oba začali připravovat podklady pro vznik duchovní služby v armádě. V průběhu let 1997–1998 byli do zahraničních misí vysláni další tři duchovní. 3. června 1998 byla uzavřena mezi Ministerstvem obrany ČR, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v ČR Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu Ministerstva obrany. Na jejím základě vydal ministr obrany České republiky *Rozkaz č. 19/1998*, jímž ke dni 22. června 1998 zřídil duchovní službu v resortu Ministerstva obrany.[8] Dohoda z 3. června 1998 ve znění dodatku z roku 2012 platí dodnes.

K principům dohody patří tyto zásady: Náboženská víra nesmí být nikomu vnucována, stejně tak nesmí být nikomu vnucováno ani odmítání náboženské víry. Nikdo nesmí být pro víru diskvalifikován ani zesměšňován. Nikomu nesmí být bráněno ve výkonu náboženských úkonů a každý je oprávněn disponovat svou vlastní náboženskou literaturou a modlitebními pomůckami.

Pokud jde o bohoslužby a náboženské obřady, může se jich voják účastnit, nebrání-li tomu důležitý zájem služby. Účastní se jich v době svého služebního volna mimo vojenský prostor, ale má též mít možnost účasti na náboženském obřadu ve vojenském prostoru. Bohoslužby ve vojenském prostoru zajišťují vojenští kaplani, tj. vojáci z povolání.[9]

Od vstupu České republiky do NATO uskutečněného dne 12. března 1999, je standard duchovní péče v ozbrojených sílách České republiky na stejné

8 Text Rozkazu viz *Revue církevního práva*, Praha, 1998, roč. 10, č. 2, s. 136–139.
9 TRETERA, HORÁK, 2015, op. cit., s. 94–95.

úrovni jako v ostatních členských státech. Čeští vojenští kaplani zorganizovali od té doby několik mezinárodních setkání kaplanů členských států NATO.

Zkušenost se službou vojenských kaplanů se ukázala během doby jako velmi dobrá a jejich činnost prospěšná. Mimořádným způsobem se osvědčili

- při záchranných pracích během katastrof, zejména při záplavách roku 2002,
- při účasti AČR na vojenských misích v zahraničí (v Kosovu, na Blízkém Východě, v Afghánistánu),
- při výcviku a během vojenských cvičení,
- při výcviku ve *vojenských školách* a zejména při *výuce* na nich.

Mají plný význam i při plné profesionalizaci Armády České republiky od roku 2005.

Ministerstvo obrany si na základě kladných zkušeností s duchovní službou v ozbrojených silách vyžádalo *doplnění dohody*, k němuž došlo 26. ledna 2012, a počet vojenských kaplanů byl zvýšen z původních dvaceti pěti na čtyřicet tři. Přibližně jedna polovina je z katolické církve. Více než pět kaplanů vysílají Církev československá husitská a Českobratrská církev evangelická. Dva kaplani jsou z Církve bratrské.

Dalších 9 církví vysílá po jednom kaplanu:

- Apoštolská církev;
- Bratrská jednota baptistů;
- Církev adventistů sedmého dne;
- Evangelická církev a. v. v ČR;
- Slezská církev evangelická a. v.;
- Evangelická církev metodistická;
- Jednota bratrská;
- Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku;
- Starokatolická církev.

Vojenští kaplani jsou důstojníci, obvykle v hodnosti od poručíka po plukovníka. Jsou jmenováni a odvoláváni ozbrojenými silami na základě pověření jejich vlastním náboženským společenstvím, a následným společným pověřením (vysláním) Českou biskupskou konferencí (ČBK) a Ekumenickou

radou církví v České republice (ERC) jako společní zástupci všech církví sdružených v těchto grémiích. Podřízenost vojenských kaplanů v organizační struktuře jejich církví není dotčena. Vnějším dohledem nad vojenskými kaplany katolického vyznání ve smyslu kanonického práva pověřila Česká biskupská konference arcibiskupa pražského.

K přijetí za vojenského kaplana se žádá

- vysokoškolské vzdělání (zpravidla magisterský titul v oboru teologie),
- předcházející nejméně dvouletá činnost v duchovní správě náboženského společenství v postavení duchovního,
- ochota vytvářet přátelské ekumenické vztahy mezi vojenskými kaplany,
- odpovídající zdravotní způsobilost,
- fyzická připravenost odpovídají normám pro vstup do AČR,
- vhodný psychologický profil
- a dobré rodinné zázemí.

Vojenský kaplan se účastní vojenského výcviku kromě používání zbraně. Po vypršení doby, na kterou byl přijat, se vrací do civilu, obvykle nazpět do duchovní služby ve svém náboženském společenství.[10]

Každý vojenský kaplan je přímo podřízen veliteli na té úrovni, která si ho vyžádala, obvykle na úrovni pluku nebo vyššího vojenského uskupení.

Vojenští kaplani jsou metodicky vedeni *hlavním kaplanem AČR*, který stojí v čele sboru kaplanů. Je jmenován ministrem obrany na základě společného návrhu Ekumenické rady církví v ČR a České biskupské konference vždy na čtyři roky (s možností jednoho opakování). Je podřízen náčelníkovi generálního štábu.

V civilní složce Ministerstva obrany působí *externí poradce ministra obrany pro záležitosti vojenské duchovní služby*, jmenovaný na základě společného návrhu podaného Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí.

Dohoda uzavřená mezi ERC a ČBK stanoví, že jednu z výše uvedených nejvyšších funkcí obsazuje Ekumenická rada církví v ČR, druhou Česká biskupská konference.

10 TRETERA, HORÁK, 2015, op. cit., s. 207.

Činnost vojenských kaplanů spočívá na následujících zásadách: ekumenicita, časová ohraničenost (obvykle na dobu čtyř let s možností prodloužení), primární nemisijnost, spolupráce s psychologickou službou AČR.

Vojenští kaplani poskytují duchovní služby i rozhovory vojákům, kteří o to projeví zájem, bez rozdílu vyznání, i těm, kdo jsou bez náboženského vyznání. Jsou přidělováni k těm jednotkám, kde existuje konsensus mezi velitelem a hlavním kaplanem dle potřeb ozbrojených sil.

A nyní zajímavý dodatek, s jakým se nesetkáme v jiných typech duchovní péče poskytované ve prospěch veřejnosti. Jde o zřízení svazu církví a náboženských společností, založeného speciálně pro potřebu péče o vojáky, pod názvem *Vojenská duchovní služba.*

Svaz založilo pět náboženských společenství: Římskokatolická církev, Církev československá husitská, Českobratrská církev evangelická, Církev bratrská a Církev adventistů sedmého dne. V roce 2005 jej Ministerstvo kultury registrovalo ve zvláštním rejstříku určeném výlučně pro svazy církví a náboženských společností. Jiným takovým registrovaným svazem je Ekumenická rada církví v České republice.

Vojenská duchovní služba spolupracuje s *Duchovní službou Armády České republiky* a ve svém pastoračním centru v Lulči u Vyškova organizuje další vzdělávání a pastoraci vojáků a jejich rodin.

2 DUCHOVNÍ PÉČE POSKYTOVANÁ V RÁMCI POSTTRAUMATICKÉ INTERVENČNÍ PÉČE VE PROSPĚCH POLICIE A HASIČSKÉHO SBORU. DUCHOVNÍ PÉČE O OBĚTI TRESTNÝCH ČINŮ A PŘÍRODNÍCH KATASTROF

Přenesme se nyní na počátek *v září roku 2000*, kdy myšlenka požádat náboženská společenství o účast na *posttraumatické intervenční péči* ve prospěch policistů a členů jejich rodin vůbec vznikla. Tehdy se v Praze na pozvání české vlády konalo *zasedání Mezinárodního měnového fondu*. Do Prahy se sjelo více než dva tisíce finančníků z celého světa, ale také tisíce odpůrců jejich organizace. Ti se za podpory českých anarchistů a komunistů dopustili velkého množství násilností. České policii se podařilo mezinárodní zasedání v Kongresovém

paláci ochránit, ale za cenu velké daně: šedesát policistů bylo zraněno dlažebními kostkami a zápalnými lahvemi, které útočníci na ně vrhali. Také asi dvacet útočníků bylo při zákroku zraněno.

Druhou událostí, která vedla zástupce české veřejnosti, aby požádali náboženská společenství o účast na posttraumatické intervenční péči ve prospěch policistů a členů jejich rodin, byla strašlivá, v dějinách českých zemí dosud nevídaná *povodeň v srpnu 2002*, která vyřadila z provozu velikou část hlavního města Prahy, zlikvidovala metro, dodávku elektrického proudu a pozemní dopravu a zničila veliké množství domů a bytů. Spolu s policií a hasičským sborem pomáhali jak hmotně, tak zejména uklidňováním postižených především zástupci náboženských společenství a jejich složek, zvláště pak jejich orgánů určených k sociální službě, jako jsou katolické charity a protestantské diakonie. Ty se již dříve osvědčily nejen svou pomocí bezdomovcům a imigrantům v České republice, ale i v zahraničí hmotnou i lidskou pomocí postiženým v oblastech zemětřesení a mořských záplav.

První dohoda o účasti náboženských společenství při poskytování posttraumatické intervenční péče *o příslušníky Policie ČR* a členy jejich rodin a civilní zaměstnance ve složkách taktéž podřízených Ministerstvu vnitra byla uzavřena mezi Ministerstvem vnitra, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví *dne 17. října 2002*. Dohoda byla uzavřena na dobu tří let a prodloužena dvakrát: 10. října 2005 a 24. září 2008. Na dohody navazovaly závazné pokyny ministra vnitra, které je prováděly.

Na základě této dohody byli vybraní duchovní zařazeni do týmů, pomáhajících policistům řešit psychicky zátěžové situace (setkání se smrtí, závažné dopravní nehody, použití služební zbraně s nevratnými následky).

Duchovní pověření svými náboženskými společenstvími se účastnili rovněž činnosti psychosociálních intervenčních týmů, spolu s psychology, sociálními pracovníky a pracovníky neziskových organizací. Všichni členové těchto týmů včetně duchovních procházeli zvláštním ročním výcvikem. Jejich práce byla zaměřena také na pomoc obětem

- trestných činů,
- teroristických útoků,
- katastrof.

Účast náboženských společenství na posttraumatické intervenční péči byla rozšířena i na zraněné a stresem postižené hasiče a jejich rodiny. Tato péče byla zřízena *pokynem ředitele Hasičského záchranného sboru a náměstka ministra vnitra* ze dne 8. září 2003. Pokyn z 25. července 2008 rozšířil působnost na občanské zaměstnance a na oběti požárů, záplav a jiných katastrofických událostí.

Další podrobnější úpravu přinesla *komplexní dohoda* o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu v systému poskytování posttraumatické intervenční péče ze dne 6. října 2011, která spojila úpravu účasti náboženských společenství na posttraumatické intervenční péči ve prospěch policie i hasičského záchranného sboru. Tato dohoda byla uzavřena mezi Ministerstvem vnitra, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí.

Na základě dohody byla péče poskytována také osobám z řad veřejnosti, které se staly oběťmi mimořádných událostí nebo trestných činů. Náboženská společenství, resp. jejich vyslaní zástupci, tedy kaplani a kaplanky a jejich pomocníci, poskytují uvedené služby bez nároku na odměnu. Měli však podle dohody právo, aby Policie ČR, resp. Hasičský záchranný sbor, zajistily jejich dopravu na místo poskytnutí intervenční péče, respektive náklady na jejich dopravu uhradily ze svých erárních prostředků.

Komplexní dohoda byla v účinnosti do roku 2014 a nebyla prodloužena. Některé služby však jsou stále poskytovány zejména na žádost krajských velitelství policie a podobných útvarů hasičů na základě místních dohod.

V roce 2019 došlo k zásadnímu obratu. Dne 7. června 2019 vydal policejní prezident *pokyn o poskytování duchovních služeb* a nové smlouvy jsou připravovány na straně náboženských společenství i státních orgánů. O této radostné novině nám podal na Čtvrté pražské konferenci o vztahu církví a státu zprávu major Jiří Ignác Laňka, jáhen, vedoucí výcvikového střediska protiteroristického útvaru Policie České republiky.[11]

11 LAŇKA, Jiří Ignác. K pokynu policejního prezidenta o poskytování duchovních služeb ze 7. června 2019. In: *Revue církevního práva*, Praha, 2019, roč. 77, č. 49 (v tisku). Tamtéž je v rubrice Dokumenty publikován také uvedený pokyn.

3 ZÁVĚR

Duchovní péči v ozbrojených silách České republiky lze podle mého názoru považovat za vcelku přiměřeně zabezpečenou.

Naopak duchovní péči ve prospěch policie a hasičských sborů, oběti trestných činů a katastrof je třeba nově upravit a naplnit skutky. Tento velký úkol jak na straně státních orgánů řídících policii a hasičské sbory, tak na straně náboženských společenství, je třeba splnit.

K posílení právní jistoty při regulaci všech forem duchovní péče poskytované náboženskými společenstvími ve prospěch veřejných institucí a veřejnosti vůbec by mohlo významným způsobem napomoci uzavření mezinárodní smlouvy – konkordátu s Apoštolským stolcem, a to formulované podrobněji, než tomu bylo v případě neratifikované smlouvy z roku 2002.

Nová smlouva by měla reflektovat změny a zkušenosti, které byly získány od té doby. Nemusíme snad ani zdůrazňovat, že novodobé smlouvy s Apoštolským stolcem nejsou již chápány jako výměna privilegií mezi katolickou církví a státem, ale jsou skutečnou vzájemnou pomocí. To, co je dohodnuto pro orgány katolické církve, je při paritě náboženských společenství též pomocí ve prospěch ostatních náboženských společenství, věřících z těchto náboženských společenství a všech lidí, kteří jejich duchovní péči přijmou a využijí, bez rozdílu, zda jsou věřícími, či nikoliv.

Literature

BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018, 176 s.

HORÁK, Záboj. IV. pražské rozhovory o vztahu církví a státu na téma Duchovní péče ve veřejných institucích. In: *Revue církevního práva*, Praha, 2019, roč. 76, č. 3, s. 121–122.

HRDINA, Antonín Ignác. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 265 s.

CHOCHOLÁČ, Aleš. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 308 s.

KŘÍŽ, Jakub. *Autonomie církví*. Praha: C. H. Beck, 2017, 203 s.

KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2011, 384 s.

LAŇKA, Jiří Ignác. K pokynu policejního prezidenta o poskytování duchovních služeb ze 7. června 2019. In: *Revue církevního práva*, Praha, 2019, roč. 77, č. 4 (v tisku).

PŘIBYL, Stanislav. *Konfesněprávní studie.* Brno: L. Marek, 2007, 261 s.

TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, 416 s.

TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. Czech Republic. In: ROBBERS, Gerhard a Cole W. DURHAM (eds.). *Encyclopedia of Law and Religion. Volume 4, Europe*. Leiden/Boston: Brill/Nijhoff, 2016, s. 84–91.

TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. *Religion and Law in the Czech Republic*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2017, 128 s.

TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. *Religious Assistance in Public Institutions: Czech Republic.* Jūrmala/Granada: European Consortium for Church and State Research, 2018.

TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK (eds.). *Spiritual Care in Public Institutions in Europe*. Berlin: Berliner Wissenschaftsverlag, 2019 (v tisku).

TRETERA, Štěpán. Rozhovor s vojenským kaplanem v záloze kapitánem Mgr. Jakubem Holíkem. In: *Revue církevního práva*, Praha, 2019, roč. 76, č. 3, s. 104.

Contact – e-mail
tretera@prf.cuni.cz

Duchovní péče v ozbrojených silách na území českých zemí v letech 1913–1950

Záboj Horák

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

Abstract in original language

Autor se zabývá duchovní péčí poskytovanou náboženskými společenstvími ve prospěch ozbrojených sil na území českých zemí od předehry k první světové válce v roce 1913 až do její likvidace komunistickou diktaturou na podzim roku 1950. Věnuje se působení českých a slovenských vojenských kaplanů v rakousko-uherské armádě a duchovních v československých legiích v Rusku a v Itálii. Podrobněji se zabývá postavením kaplanů v armádě první československé republiky. Popisuje vlastenecké nasazení českých a slovenských vojenských kaplanů v době napadení Československa ze strany armády maďarských komunistů v roce 1919. Zabývá se kladným vývojem duchovní péče v Československu od roku 1918 do roku 1939 a zvyšováním počtu a zlepšováním postavení kaplanů v československé armádě, a to katolických, evangelických i církve československé. Neopomíjí ani likvidaci duchovní péče v českých vojenských jednotkách po německé okupaci v roce 1939 a věnuje se působení československých vojenských duchovních za druhé světové války v armádách západních spojenců Československa. Na závěr se dotýká obnovení duchovní péče v československé armádě v roce 1946, zejména aktivního podílu prezidenta Edvarda Beneše na této obnově. Nakonec líčí její pozvolné ubíjení po komunistickém puči z února 1948 a její úplnou likvidaci na konci roku 1950.

Keywords in original language

Církev; náboženská společnost; duchovní péče; ozbrojené síly; armáda; vojenští kaplani; první světová válka; československé legie; Methoděj Kubáň; Ministerstvo národní obrany; druhá světová válka.

Abstract

The author deals with spiritual care provided by religious communities for the benefit of the armed forces in the Czech lands from the overture to the First World War in 1913 until its liquidation by the Communist dictatorship in the autumn of 1950. He deals with the work of Czech and Slovak army chaplains in the army of Austria-Hungary and ministers in the Czechoslovak legions in Russia and Italy. He deals in more detail with the position of chaplains in the army of the first Czechoslovak Republic. He describes the patriotic commitment of Czech and Slovak army chaplains at the time when Czechoslovakia was invaded by army of the Hungarian Communists in 1919. He deals with the positive development of spiritual care in Czechoslovakia from 1918 to 1939 and increasing the number and improvement of the position of chaplains in the Czechoslovak army, who belonged to Catholic, Evangelic and Czechoslovak Churches. He also does not forget the liquidation of spiritual care in Czech military units after the German occupation in 1939 and is devoted to the work of Czechoslovak military chaplains during World War II in the armies of the Western Allies of Czechoslovakia. Finally, he describes the restoration of spiritual care in the Czechoslovak army in 1946, especially the active participation of President Edvard Beneš in this reconstruction. Finally, she recounts its gradual liquidation after the Communist coup of February 1948 and total destruction at the end of 1950.

Keywords

Church; Religious Society; Spiritual Care; Armed Forces; Army; Military Chaplains; First World War; Czechoslovak Legions; Methoděj Kubáň; Ministry of National Defense; Second World War.

1 ÚVOD

Tradice duchovní péče v českých zemích sahá do dob, kdy vojska českých knížat a králů doprovázeli duchovní. Poskytovali duchovní péči jak vojsku, tak místnímu obyvatelstvu.

Potřeba stálé duchovní péče se začíná projevovat ve válkách s Turky od 16. století (připomeňme bitvu u Mohácse v roce 1526) a zvyšuje se po třicetileté

válce, kdy v roce 1649 panovník Ferdinand III. zakládá v habsburské monarchii stálou armádu.[1]

V roce 1773 zřizuje Marie Terezie svým dvorským dekretem samostatnou katolickou vojenskou duchovní správu pro období války i míru a pověřuje tehdejšího biskupa Vídeňského Nového Města Heinricha Johanna von Kerense jejím vedením. Koncem roku 1773 jej papež pověřuje úřadem apoštolského polního vikáře. Úřad apoštolského polního vikáře se sídlem ve Vídni byl obsazován až do zániku Rakouska-Uherska v roce 1918. Kandidát byl jmenován císařem, následně potvrzen Apoštolským stolcem a byl pomocným orgánem Ministerstva války v duchovních záležitostech. Byl ordinářem pro všechny katolíky podléhající vojenské pravomoci.[2]

2 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Situace na počátku první světové války nebyla pro duchovní správu v ozbrojených silách zdaleka příznivá. V důsledku armádních reforem po prohrané válce proti Prusku v roce 1866 totiž došlo k celkové redukci armády a na konci 60. let 19. století byl snížen také počet duchovních v armádě.[3] Ve vojenských posádkách, kde vojenští duchovní nebyli ustanoveni, využívala armáda místních duchovních.

Např. v roce 1913 zvýšilo vedení armády na naléhání apoštolského polního vikáře počet katolických vojenských kaplanů ze 151 na 159.[4]

Rakouský státní archiv ve Vídni (Österreichisches Staatsarchiv), v němž jsou uloženy písemnosti apoštolského polního vikariátu a v menší míře písemnosti evangelické vojenské duchovní správy v rakousko-uherské armádě a v němž jsem prováděl výzkum, obsahuje rozhořčené žádosti vedení apoštolského vikariátu o zvýšení platů vojenských kaplanů. Apoštolský vikariát argumentuje mimo jiné tím, že pokud platy zůstanou na stávající nízké výši

1 FLOSMAN, Martin. *S orlem i lvem. Příběhy českých duchovních od 17. století do první světové války. 1. díl.* Praha: Epocha, 2018, s. 58–59 a průvodní komentář k archivnímu fondu *Apostolisches Feldvikariat 1489–1918. Verwaltungsgeschichte*, který je umístěn v Rakouském státním archivu ve Vídni (Österreichisches Staatsarchiv), s. 1.

2 FLOSMAN, op. cit., s. 65–85.

3 GRÖGER, Roman-Hans, Claudia HAM a Alfred SAMMER. *Militärseelsorge in Österreich.* Graz–Wien–Köln: Verlag Styria, 2001, s. 51–52.

4 FLOSMAN, op. cit., s. 81.

(srovnává je s platy vojenských lékařů, kteří rovněž vykonávají nebojovou činnost), nebude dostatek zájemců o náročnou službu vojenského kaplana.

V rakouských ozbrojených silách sloužili v roce 1913, rok před počátkem první světové války, vedle římských katolíků v aktivní službě zástupci pěti dalších vyznání: řeckokatolického, pravoslavného, augsburského, helvetského a islámského, celkem 190 duchovních. Vojenští rabíni nebyli armádou zaměstnáni, ale pro případ mobilizace se počítalo s využitím devíti polních rabínů druhé třídy v záloze.[5]

Za první světové války se počet kaplanů zvýšil povoláváním vojenských kaplanů v záloze. Např. v roce 1916 v ní působilo 1 841 římskokatolických a 177 řeckokatolických kněží.[6] Jejich počet přesto nebyl dostatečný vzhledem k obrovským válečným ztrátám na životech. Vojenští kaplani doprovázeli jednotky na bojiště, sloužili bohoslužby, katolíkům poskytovali svátost pokání (zpověď a rozhřešení). Ale také se účastnili pohřbů a zapisovali jména zabitých a zemřelých do matrik a tyto záznamy posílali nadřízeným orgánům. Působili také v nemocnicích a vojenských školách.

Mezi smutné úkoly c. a k. duchovních náleželo *doprovázení legionářů na popravu*. Popravy se konaly nejčastěji na italské frontě, kde bylo popraveno nejvíce legionářů zajatých rakousko-uherskou armádou. Každý československý legionář věděl, že pokud jej tato armáda zajme, bude odsouzen k smrti a popraven. K popravě doprovázeli legionáře rakouští vojenští duchovní, často Češi a čeští vlastenci. Posloužili jim, povzbudili je slovem i svou přítomností, a pokud byli katolíky, smířili je s Bohem ve svátosti pokání.

Několik případů je uvedeno v knize Martina Flossmana *S orlem i lvem. Příběhy českých duchovních od 17. století do první světové války*, vydané roku 2018. Jedním z nich je *poprava vojína Josefa Sobotky* z Čachotína (dnes okres Havlíčkův Brod) provedená u obce Creto, asi 20 km severozápadně od Gardského jezera (dnes součást Itálie), která se uskutečnila 26. července 1918. J. Sobotka byl zajat při krvavém střetu mezi rakouskou polní hlídkou a skupinou třinácti československých legionářů, kteří konali propagační službu před rakouskými

5 FLOSMAN, op. cit., s. 94.

6 *20 let Duchovní služby Armády České republiky*. (Tiskem vydaná dokumentace stejnojmenné výstavy). Vyd. Duchovní služba Armády České republiky, 2018, strana s názvem *Století s vojenskými kaplany*.

liniemi 24. července. Duchovní útěchu mu v den popravy poskytl polní kněz u 98. pěší brigády Jan Švec. *„Asi o půl šesté odpoledne byl přiveden Sobotka, byla mu povolena pouta a státním návladním mu byl německy přečten rozsudek, který mu polní kurát Švec přeložil do češtiny. Po přečtení rozsudku mu byla eskortou opět utáhnuta pouta, která si při tom počínala tak surově, že byla kaplanem Švecem napomenuta k lidskosti. Švec se ujal Sobotky, ten ale jeho výzvu ke zpovědi odmítl. Teprve knězova slova, že je také Čech a že ví, jakou cestu má před sebou, odpověděl: ‚Mně už je to všechno jedno, ale chcete-li, můžete mne doprovázet.' Cestou se pak Sobotka rozpovídal a vykládal s velkým nadšením o československých legiích, že se až rozveselil… [kněz J. Švec, pozn. autora] nabídl ještě jednou Sobotkovi přijmout svátost smíření. Ten sice tentokrát souhlasil, ale velitel eskorty je nechtěl nechat o samotě. Teprve na telefonickou urgenci Švece veliteli brigády jim to bylo povoleno. Sobotka přijal svátost, odmítl cigarety a požádal o trochu vody a kapesník, aby si mohl zchladit nos, který měl od střetu přeražený… Dle Švecova svědectví zemřel Sobotka klidně a hrdinně. Na jaře 1919 byly jeho ostatky exhumovány a převezeny do Prahy. Zde byly vezeny na lafetě těžké houfnice tažené trojspřežím ze Staroměstské radnice na Olšanské hřbitovy, kde byly uloženy. Průvodu se účastnil prezident Masaryk, nejvyšší představitelé státu a armády a široká veřejnost. Církevní obřady vykonal polní superior Antonín Voneš."*[7]

3 ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE

V československých legiích v Rusku a v Itálii jako v armádě vznikajícího státu nebyla duchovní služba zřízena. Jednotliví duchovní, kteří se do legií přihlásili, ale mohli vykonávat svou službu, a to ve svém volném čase. Stejně tak i mužstvo se mohlo účastnit náboženských obřadů.

Nejvýraznější postavou kněze-legionáře v československém vojsku v Rusku byl *P. Josef Chadim*, který se narodil roku 1880 v Sedleci, okres Třebíč. Absolvoval kněžský seminář v Brně a jako student bohosloví nekonal vojenskou službu a byl zařazen do náhradní zálohy. Po přijetí kněžského svěcení v roce 1906 byl jmenován polním kurátem druhé třídy v záloze. V rámci mobilizace se 28. července 1914 dostavil ke svému pluku a byl aktivován jako vojenský kaplan.[8]

7 FLOSMAN, op. cit., s. 332–333.
8 FLOSMAN, op. cit., s. 255–257.

V listopadu 1914 byl v rámci ústupu rakouských vojsk v Haliči zajat Rusy a zajetí strávil v zajateckém táboře v Kazani na Volze. Pracoval ve vojenské nemocnici a působil jako kněz. Po svržení Kerenského vlády v roce 1917 se v Kazani rozpoutaly pouliční boje, při nichž Pater Chadim s nasazením života na ulici obvazoval a zaopatřoval nemocné. Po stupňujících se potyčkách s bolševiky se rozhodl pro vstup do legií, za což byl mnohými zajatými rakouskými důstojníky označován jako zrádce. Po svém vstupu do legií řekl: *„Spálil jsem všechny mosty návratu do Rakouska, ale povinnost mne volá… Hanbil bych se, kdybych přihlížel nečinně, jak druzí v bojích krvácejí, neboť i mne tam mohou potřebovat.“*[9]

V legiích začal sloužit jako prostý vojín; důstojníkům nebyly až na nepatrné výjimky hodnosti uznávány. Do legií se přihlásil 6. srpna 1918 a byl zařazen do československého vojska jako písař 1. československé nemocnice v Čeljabinsku. Dalším jeho působištěm byla funkce hospodářského správce v nemocnici pro léčbu tuberkulózních pacientů. Poté byl převelen do Vladivostoku, kde působil jako zástupce hospodářského správce československé vojenské nemocnice a následně jako vedoucí hospodář. Ve vedení nemocnice se skvěle osvědčil: dovedl využít schopností svých podřízených, na pozemcích nemocnice založil zelinářskou zahradu a rozmnožil hospodářský majetek nemocnice, takže mohl nemocným poskytovat lepší stravu. 1. srpna 1919 byl jmenován podporučíkem a 1. dubna 1920 povýšen na správního poručíka.

Své kněžské poslání vykonával ve prospěch všech legionářů, kteří o to požádali: oddával, křtil děti, pohřbíval, navštěvoval nemocné, posiloval umírající. Všechny úkony zapisoval na psacím stroji do matrikových záznamů, které po návratu do vlasti předal duchovnímu oddělení Ministerstva národní obrany.

3. srpna 1920 byl z Vladivostoku evakuován na anglickém parníku Huntsend. Na lodi prováděl mimo jiné každý týden inventuru počtu lůžek, protože velitelé oddílů osobně ručili za každou případnou ztrátu na zařízení lodi. Vedle toho vykonával své kněžské povinnosti, mezi něž náležely pohřby, a to nejen legionářů, ale i jejich žen a dětí. Československé hranice překročil 5. října 1920.

9 FLOSMAN, op. cit., s. 258.

Po uplynutí dovolené byl přeložen v lednu 1921 k první horské brigádě v Ružomberku a do tamější záložní nemocnice. Poté byl pro svůj zhoršující se zdravotní stav (mnozí legionáři se vrátili s podlomeným zdravím) přeložen do Pardubic, do záložní nemocnice.

Zemřel 30. října 1921 v rodném Sedleci.[10]

4 ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA

Vznik Československa přivítala většina českých a slovenských vojenských duchovních s velkou radostí a ulehčením, podobně jako ostatní Češi a Slováci.

V Československé republice byla stanovena všeobecná branná povinnost, která se vztahovala i na duchovní (branný zákon č. 193/1920 Sb. z. a n.). Osoby, které měly podle dřívějších rakouských předpisů výhody v plnění branné povinnosti (včetně duchovních), byly převedeny do náležitého branného poměru. Pokud byly zařazeny do evidence záloh nebo do zálohy, byly v novém státě převedeny do zálohy a byly povinny konat za mobilizace a ve válce službu beze zbraně.

Vládní nařízení č. 141/1927 Sb. z. a n. přineslo doplnění: vysvěcení a ustanovení duchovní a kandidáti duchovního stavu církví a náboženských společností státem uznaných měli oprávnění požádat, aby po vykonání základní nebo náhradní vojenské služby byli zařazeni k pomocné zdravotnické službě nebo k jiné službě beze zbraně.

Po vzniku Československa nebylo zpočátku jasné, zda v nově budovaných ozbrojených silách bude místo pro stálou duchovní péči. Byly ostatně silné hlasy proti existenci armády jako takové a uvažovalo se o odluce státu a církve.

Trvalou přítomnost duchovních v ozbrojených silách uhájilo svým velkým osobním nasazením vedení vojenské duchovní správy v čele s Msgre. Antonínem Vonešem. Msgre. Voneš byl bývalým rakouským polním superiorem (velitelem jednoho z obvodů armádní duchovní služby) a na nově se formujícím Ministerstvu národní obrany byl postaven do čela duchovních.[11]

10 FLOSMAN, op. cit., s. 255–267.
11 FLOSMAN, op. cit., s. 125.

Důležitým argumentem ve prospěch zachování duchovní služby bylo, že na území Československa se nacházelo mnoho vojenských nemocnic, v nichž leželi s těžkými zraněními a umírali navrátilci z války. Těm bylo potřeba, pokud si to přáli – někdy to také odmítali –, poskytnout duchovní útěchu a zaopatření.

Vojenští duchovní kromě toho vedli veřejné matriky, což byl jeden z jejich nejdůležitějších úkolů jakožto duchovních státem uznaných církví až do konce roku 1949. Tehdy byly v důsledku komunistického puče veřejné matriky církvím a náboženským společnostem odňaty, což byl jeden z projevů snahy státních orgánů omezit jejich vliv na veřejnost.[12]

Vojenští duchovní se věnovali pátrání po pohřešovaných, vedli korespondenci s příbuznými zemřelých a pečovali o válečné hroby a kostely.

Během jednoho roku po vzniku Československa se duchovní služba v ozbrojených silách stabilizovala a fungovala až do 31. července 1939. K tomuto dni byla po německé okupaci republiky zlikvidována.[13]

K dobrému jménu duchovní služby v ozbrojených silách přispěli vojenští duchovní svou nesmírně obětavou angažovaností v okamžiku ohrožení republiky v roce 1919.[14] 30. května 1919 totiž maďarská vojska pod velením Bély Kuna napadla Slovensko a rychle postupovala.[15] 10. června stanula na polské hranici.

V Prešově byla vyhlášena bolševická Slovenská republika rad. 4. června 1919 předal prezident T. G. Masaryk vrchní velení francouzskému generálu Pellé a v českých zemích byl vyhlášen výjimečný stav. Pod vedením francouzských generálů přešly československé jednotky do protiútoku a získaly některá území zpět. Pod tlakem Dohody a hrozbou jejího vojenského zákroku se bolševická vojska nakonec stáhla a 24. června byla zastavena palba. Vojenští duchovní, tehdy na Slovensku působící v rámci československých

12 Stalo se tak zákonem č. 268/1949 Sb., o matrikách, s účinností k 1. lednu 1950, jímž byly matriky zestátněny a převedeny na národní výbory. TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, s. 353.

13 *20 let Duchovní služby Armády České republiky*, op. cit., strana s názvem *Období let 1918 až 1939*.

14 FLOSMAN, op. cit., s. 339–391.

15 Ke vzniku války podrobněji PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu II., 1919*. Praha: Lidové noviny, 1991, s. 632 a násl.

ozbrojených sil, se skvěle osvědčili. Podporovali svými přednáškami a kázáními své spolubojovníky, při evakuaci zachraňovali matriky, pohřbívali mrtvé, utěšovali zraněné.

Československí vojenští duchovní působící na Slovensku se kromě toho osvědčili na počátku československého státu svými vlasteneckými kázáními, čímž působili jako protiváha místních duchovních, kteří kázali proti Československu ve prospěch Maďarska.

Po vzniku Československa přešlo množství bývalých vojenských kaplanů z rakousko-uherských ozbrojených sil do armády nového státu. *„Hned zpočátku se do řad nové československé armády přihlásilo celkem 114 duchovních, a to 38 do aktivní služby, zbytek byli kuráti v záloze. Ti byli v převážné většině pro nadbytečnost přeloženi na trvalou dovolenou.“*[16]

Na Ministerstvu národní obrany (MNO) byl ustanoven nejvyšší řídící orgán duchovní služby, 6. oddělení (duchovní) I. všeobecně vojenského odboru MNO (6/I. oddělení). V jeho podřízenosti byly ustanoveny tři skupiny podle vyznání – římskokatolická, evangelická a v roce 1922 skupina církve československé. Jednotliví vojenští duchovní byli přiděleni k zemským vojenským velitelstvím, divizním velitelstvím, velitelství horských brigád, dále pak k velitelstvím pěších pluků a ke službě ve vojenských nemocnicích.

V čele duchovní služby se v období první československé republiky vystřídali celkem čtyři katoličtí kněží. Byli to Msgre. Antonín Voneš, Msgre. ThDr. Josef Bombera, Msgre. Ignác Hynek Medek a od roku 1935 Msgre. Methoděj Kubáň. Medek a Kubáň dosáhli generálské hodnosti.[17]

V druhé polovině 30. let byla katolická duchovní služba podrobněji právně upravena. Apoštolský stolec nejprve pověřil svými správními akty z let 1933 a 1934 arcibiskupa pražského a primase českého ThDr. Karla Kašpara úřadem armádního ordináře nad katolíky v československé branné moci. Ten ke dni 1. února 1935 jmenoval svým generálním vikářem Msgre. Methoděje Kubáně. Vláda Československé republiky vzala rozhodnutí Apoštolského stolce na vědomí na své schůzi konané 17. června 1935.

16 *20 let Duchovní služby Armády České republiky*, op. cit., strana s názvem *Období let 1918 až 1939*.

17 Ibid.

V roce 1938 byl vydán armádní služební předpis A-XI-1 „Duchovní služba v míru a za branné pohotovosti státu“.[18]

5 LÉTA 1938–1945

Msgre. Methoděj Kubáň byl po okupaci Československa 15. března 1938 nucen provést likvidaci duchovní služby. Zasadil se o to, že duchovní služba ve Vládním vojsku nebyla zpočátku založena. Sám byl převelen na Ministerstvo vnitra a zapojil se do protinacistického odboje v řadách organizace Obrana národa.[19] V roce 1940 byl zatčen gestapem, odsouzen na 13 měsíců k trestu odnětí svobody za údajnou urážku německé branné moci. Po odpykání trestu nebyl propuštěn, ale přes pankráckou věznici a terezínskou Malou pevnost byl odeslán do koncentračního tábora v Dachau. Tam zemřel na následky týrání 5. března 1942.[20]

Vojenští duchovní působili v československé armádě ve Francii a po její porážce ve Velké Británii. Doprovázeli své vojáky v severní Africe (Tobruk) a na Blízkém Východě. Byli to duchovní katoličtí, evangeličtí, církve československé i židovští rabíni.[21]

V československých jednotkách vzniklých v Sovětském svazu duchovní služba neexistovala.[22]

6 LÉTA 1945–1950

Po druhé světové válce byla duchovní služba obnovena v roce 1946. Bylo to v souladu s programem prezidenta Edvarda Beneše, který se na podzim 1945 zasadil o zachování kontinuity a tradice armády s armádou

18 STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre Methoděje Kubáně.* Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, 2006, s. 96–97.

19 Ibid., s. 122.

20 TRETERA, HORÁK, op. cit., s. 201–202.

21 *20 let Duchovní služby Armády České republiky*, op. cit., strany s názvem *Duchovní služba v zahraničním vojsku 1938 až 1945* a *Historické osobnosti.*

22 *20 let Duchovní služby Armády České republiky*, op. cit., strana s názvem *Obnovení duchovní služby po ukončení 2. světové války.*

předválečnou. Tři dosavadní oddělení duchovní služby na Ministerstvu národní obrany se v roce 1947 rozrostla o oddělení pravoslavné.[23]

Po komunistickém puči 25. února 1948 se zpočátku duchovní službě v armádě přímé pronásledování vyhnulo. Postupně ji ale museli opustit všichni, kdo sloužili v zahraniční armádě nebo před rokem 1939, kdo patřili k oponentům komunistického režimu nebo věkově nevyhovovali. Mezi propuštěnými byl i přednosta duchovního oddělení generál duchovní služby Jaroslav Janák, který byl přeložen do výslužby v srpnu 1949. Oproti roku 1946, kdy v armádě sloužilo 46 duchovních, se jejich počet snížil na 11 v roce 1949.

Tři vojenští duchovní, major Robert Bednařík, štábní kapitán Alfred Janiš a kapitán Josef Pojar, byli odsouzeni ve vykonstruovaných procesech k dlouholetým trestům odnětí svobody. Různým způsobem perzekvováni byli i mnozí další vojenští duchovní. Vojenská duchovní služba přestala fakticky existovat na přelomu září a října 1950. Nezanikla správním rozhodnutím ani zákonem, „ale jednotlivými kroky státního aparátu".[24]

Literature

20 let Duchovní služby Armády České republiky. (Tiskem vydaná dokumentace stejnojmenné výstavy). Vyd. Duchovní služba Armády České republiky, 2018.

BEDNÁŘ, František (ed.). *Sbírka zákonů a nařízení ve věcech náboženských a církevních*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká v Praze, 1929, s. 391–397.

FLOSMAN, Martin. *S orlem i lvem. Příběhy českých duchovních od 17. století do první světové války. 1. díl.* Praha: Epocha, 2018, 428 s.

GRÖGER, Roman-Hans, Claudia HAM a Alfred SAMMER. *Militärseelsorge in Österreich*. Graz–Wien–Köln: Verlag Styria, 2001, 240 s.

Průvodní komentář k archivnímu fondu *Apostolisches Feldvikariat 1489–1918. Verwaltungsgeschichte*. Österreichisches Staatsarchiv, Wien, s. 1.

23 *20 let Duchovní služby Armády České republiky*, op. cit., strana s názvem *Obnovení duchovní služby po ukončení 2. světové války.*

24 Ibid.

PEJS, Oldřich. K některým aspektům organizace duchovní služby v čs. armádě v letech 1918–1939. In: *Historie a vojenství*, Praha, 1991, roč. 40, č. 3, s. 133–164.

PEJS, Oldřich. Vojenští duchovní v poválečné československé armádě (1946–1950). In: *Historie a vojenství*, Praha, 1992, roč. 41, č. 4, s. 135–166.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu, II., 1919*. Praha: Lidové noviny, 1991.

PLACHÝ, Jiří. *Filozofové v battledressech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2010, 129 s.

STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre Methoděje Kubáně*. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, 2006, 175 s.

TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, 414 s.

Contact – e-mail

horakz@prf.cuni.cz

Nucená služba řeholníků v pomocných technických praporech Československé lidové armády

Tomáš Tuza

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek pojednává o represích komunistické moci směřujících proti osobám z prostředí církve, a to zejména řeholníkům a studentům bohoslovecých fakult, které v tomto případě měly charakter nuceného povolání těchto osob ke službě u pomocných technických praporů Československé lidové armády. Příspěvek rovněž pojednává o charakteru pomocných technických praporů a jejich určení.

Keywords in original language

Komunistická strana; duchovní; řeholníci; pomocné technické prapory; PTP; politicky nespolehlivá osoba; tábory nucených prací; základní vojenská služba; pracovní nasazení.

Abstract

The article deals with repressions of the communist regime against people connected to church, in particular members of religious orders and students of theological faculties. The repression took shape of an order to serve at so called Auxiliary Technical Battalions of the Czechoslovak People's Army. The article also describes character of the Auxiliary Technical Battalions and their function.

Keywords

Communist Party; Clergy; Members of Religious Orders; Auxiliary Technical Battalions; PTP; Politically Unreliable Person; Forced Labour Camps; Compulsory Military Service; Work Deployment.

Příspěvek pojednává o smutném období českých, resp. československých dějin, kdy se – v důsledku uchopení moci komunistickou stranou v únoru roku 1948 a jejímu poměru k církvím a náboženství jako takovému – dostal vztah státu a církve pravděpodobně do nejhoršího poměru v naší historii. Komunistická moc a priori viděla ve věřících, zvláště pak v duchovních, řeholnících či studentech bohosloveckých fakult, nepřátele režimu a vystavila je – stejně jako ostatní své skutečné či potenciální nepřátele – četným perzekucím. O smutné období dějin se jednalo i z pohledu historie naší armády, neboť i služby v této armádě komunistická moc zneužila k perzekuci politicky nepohodlných osob.

Jednotky, které se staly nástrojem politické perzekuce, byly označeny jako pomocné technické prapory, zkráceně PTP. Vznik těchto jednotek však nebyl jednorázový. Již od únorových událostí řešilo komunistické vedení otázku, jak naložit s branci povolanými k výkonu základní vojenské služby, kteří byli z různých důvodů považováni za politicky nespolehlivé. V průběhu léta 1948 bylo rozhodnuto, že „politicky nespolehliví" branci budou určeni do silničních praporů ženijních pluků. K prvnímu náboru „politicky nespolehlivých" branců do těchto pluků došlo v říjnu 1948, přičemž k dalšímu povolávání do těchto pluků docházelo po celý rok 1949 a značnou část roku 1950.

Komunistické vedení, zejména pak Obranné vojenské zpravodajství, však postupně začalo vyhodnocovat dosavadní praxi výběru „politicky nespolehlivých" branců a metody jejich výcviku a převýchovy jako nedostatečné a navrhlo transformovat silniční prapory na pomocné technické prapory, v nichž by mužstvo po minimálním výcviku beze zbraně vykonávalo výhradně práce pro potřeby vojenských i civilních organizací.[1]

K 1. 9. 1950 tak byly dosavadní 4. silniční prapory ženijních pluků převedeny na nově vzniklé pomocné technické prapory, přičemž v následujícím období počet těchto praporů vzrůstal. Rovněž byla Ministerstvem národní obrany dne 10. 7. 1950 vydána pod č. j. 83 432 Dův.-X. odb. 1950 *Směrnice pro utvoření a činnost útvarových výběrových komisí*, které měly za úkol prověřovat politickou spolehlivost branců. V uvedené směrnici byla stanovena kritéria

1 VANÍČEK, Petr. *Čepičkovi otroci v paměti národa.* Primus, 2006, s. 37.

tzv. politické nespolehlivosti, přičemž směrnice považovala za „politicky nespolehlivé“ následující kategorie osob:

1. *Osoby, které se dopustily trestných činů podle dekretů prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. a č. 138/1946 Sb. nebo podle nařízení SNR č. 33/1945 Sb., dále osoby, které se dopustily trestných činů podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb., a byly za to odsouzeny nebo jsou stíhány.*
2. *Osoby dodané do táborů nucených prací.*
3. *Osoby, které byly nebo jsou majiteli továrny nebo jiného podniku s počtem zaměstnanců víc než 10.*
4. *Osoby, které vlastní nebo vlastnily pozemky ve výměře nad 20-30 ha podle úrodnosti, které lze označit za venkovské boháče.*
5. *Osoby, které vlastnily velkoobchod.*
6. *Osoby, které vlastní movitý majetek, který je pramenem bezpracného zisku nejméně 10.000,- Kčs měsíčně.*
7. *Osoby, které byly po únoru 1948 odstraněny akčními výbory z veřejného života.*
8. *Osoby, které jsou dětmi nebo manžely osob uvedených v bodech 1–7.*
9. *Osoby, které po únoru 1948 byly z politických důvodů vyloučeny ze studia na školách.*
10. *Osoby, jejichž rodiče nebo sourozenci uprchli do zahraničí.*
11. *Osoby, které pokládá Sbor národní bezpečnosti za politicky nespolehlivé z jiných, zde neuvedených důvodů.*

Z výčtu výše uvedených kritérií je zřejmé, že okruh osob, které bylo možno na jejich základě k PTP povolat, a to ať již z důvodu jejich majetkových poměrů, příbuzenských vazeb, společenského postavení či politických názorů, byl velmi široký. Za zvláštní pozornost stojí poslední, jedenácté kritérium, které svým způsobem staví všechna předchozí kritéria do pozadí a umožňuje povolat ke službě u PTP v podstatě každého. Na základě tohoto kritéria také docházelo k povolávání ke službě u PTP bohoslovců, řeholníků a kněží.

Citovaná kritéria byla určena pro výběr branců pro vykonání základní vojenské služby u PTP, nicméně je nutné uvést, že v září roku 1951 bylo rozhodnuto využít službu u PTP také k dalšímu účelu, a to k izolaci

a potrestání „politicky nespolehlivých" osob, které již základní službu vykonaly, a dokonce i těch, kteří byli povinnosti základní vojenskou službu vykonat zproštěni ze zdravotních důvodů. Jedním z důvodů tohoto rozhodnutí bylo nedovolit vězňům propouštěným z táborů nucených prací návrat do běžného života a snaha nadále je izolovat. Dalším důvodem bylo zvýšení počtu levné pracovní síly pro potřeby národního hospodářství. K tomuto cíli sloužila instituce tzv. výjimečných vojenských cvičení, na která byli povoláváni muži ve věku od 17 do 60 let (dokonce i bez branné povinnosti) s určením na dobu neurčitou.[2]

Samotná služba u PTP – byť se z ryze formálního hlediska mělo jednat o výkon základní vojenské služby – se podstatně lišila od náplně základní vojenské služby u bojových jednotek.

Branci určení k službě u PTP prošli pouze velmi krátkým vojenským výcvikem beze zbraně v rámci tzv. přijímače, kde byli pouze seznámeni s vojenskými řády a podrobeni masivnímu ideologickému působení. Po měsíc trvajícím přijímači byly tyto osoby odeslány k výkonu fyzicky náročné práce na stavby, do zemědělských či průmyslových podniků, na práce v lesích a – v případě tzv. těžkých pomocných technických praporů – dokonce i do dolů.

S ohledem na náplň služby a denní režim, jemuž byly osoby u PTP podrobeny, se tato služba spíše než výkonu základní vojenské služby přibližovala nasazení k výkonu nucené práce v táborech nucených prací. Táborům nucených prací se rovněž blížily ubytovací a hygienické podmínky, jakož i úroveň zdravotní péče. Osoby povolané k PTP byly často ubytovány v bývalých zajateckých táborech či zdevastovaných budovách, často se jednalo o dřevěné boudy a jsou dokonce zaznamenány případy, kdy bylo ubytování zajištěno ve stanech. Nedostatečné hygienické podmínky byly příčinou mnoha epidemií (včetně úplavice a žloutenky), přičemž následná nedostatečná zdravotní péče a tlak na co nejrychlejší návrat nemocných do pracovního procesu – a s tím související zkracování doby léčby pouze na nejnutnější dobu – zapříčinily u mnohých doživotní zdravotní následky.

Pokud jde o právní aspekty samotné existence PTP, je nutné konstatovat, že vznik pomocných technických praporů (a vlastně už i jejich

2 BÍLEK, Jiří. *Pomocné technické prapory, O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002, s. 27, edice Svědectví.

předchůdců – silničních praporů ženijních pluků) neměl oporu v žádném z dobových právních předpisů, ať už vnitrostátní, nebo mezinárodní povahy.[3]

Branná povinnost i základní vojenská služba byla v té době upravena především branným zákonem č. 92/1949 Sb. a vládním nařízením č. 209/1949 Sb., které branný zákon provádělo. Další konkretizace byla obsažena ve vnitřních předpisech armády. Nejen, že žádný z relevantních právních předpisů vznik a existenci pomocných technických praporů neupravoval, ale faktická existence těchto praporů byla s tehdy platnými právními předpisy dokonce v rozporu, a to včetně tehdy platné komunistické ústavy, pro kterou se vžilo označení Ústava 9. května. Protiprávnost vzniku a existence pomocných technických praporů můžeme vidět zejména v těchto důvodech:

1. I komunistická ústava deklarovala rovnost všech občanů před zákonem a zaručovala všem občanům osobní svobodu, která mohla být omezena nebo odňata pouze na základě zákona. Rozdělit občany k výkonu základní vojenské základní služby na různé kategorie bylo možno pouze zákonem. Relevantní právní předpisy té doby však znaly pouze kategorizaci zdravotní, přičemž přidání kategorie politické spolehlivosti či nespolehlivosti bylo v rozporu i s tehdejší legislativou.
2. Další zásadní rozpor s právem je možno spatřovat rovněž v samotné náplni základní vojenské služby. Tehdy platný branný zákon neumožňoval, aby vojenská základní služba v celé délce probíhala formou pracovního nasazení.[4] Dle ustanovení § 1 odst. 4 branného zákona mohlo být použito vojenských osob k pracovnímu nasazení pouze při pohromách ohrožujících lidské životy nebo důležité hospodářské statky a po přechodnou dobu v mimořádných případech, vyžadují-li toho důležité hospodářské zájmy státu.
3. Protiprávnost bylo nutno spatřovat i v samotné délce služby u PTP. Tehdejší branný zákon stanovil délku základní vojenské služby na 24 měsíců, po této době bylo možno vojáka přeloženého do zálohy povolat k vojenskému cvičení na maximální dobu 16 týdnů. Většina příslušníků PTP však strávila u těchto jednotek mnohem delší dobu, která v některých případech dosahovala až čtyř let.

---

3 BÍLEK, Jiří. *Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002, s. 35, edice Svědectví.

4 Ibid., s. 36.

4. Zcela protiprávní bylo povolávání k PTP na základě institutu tzv. výjimečných vojenských cvičení, a to ať již jde o délku těchto cvičení či zejména o skutečnost, že k nim byly povolávány osoby, které byly zproštěny branné povinnosti ze zdravotních důvodů.

Dne 18. 8. 1952 byl ministrem národní obrany Alexejem Čepičkou schválen *Statut vojenských pracovních jednotek*, jehož cílem měla být komplexní úprava práv a povinností příslušníků těchto jednotek, určení těchto jednotek a jejich organizace. Statut však byl již ze své podstaty z výše uvedených důvodů v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, konkrétně s branným zákonem, a to již samotným charakterem PTP jakožto jednotek, jejichž úkolem nebyla branným zákonem stanovená obrana státu nebo příprava na ni, ale výhradně pracovní činnost spojená s ideologickým působením. Tento předpis vykazoval závady i z čistě formálních důvodů, chybělo mu označení příslušné řady, nebyl mezi předpisy zařazen a nebyl k dispozici všem složkám armády, v důsledku čehož nemohl mít charakter služebního předpisu.[5]

Protiprávní vznik a existence pomocných technických praporů se výrazně dotkla i osob z prostředí církve, neboť do kategorie „politicky nespolehlivých" osob byli zařazeni i řeholníci, diecézní kněží a studenti bohoslovecких fakult. Právě z těchto osob se pak rekrutovala značná část příslušníků pomocných technických praporů. Pro roty, kde byla jejich koncentrace největší, se používalo označení „farářské" či „kněžské" roty.

Počátkem září roku 1950 byli všichni řeholníci ve věku 18–35 let, kteří doposud neabsolvovali základní vojenskou službu, povoláni k jednotkám PTP. To však nebyla první protiprávní perzekuce, které členové mužských řeholních řádů v uvedeném období čelili. Již v dubnu roku 1950 došlo ze strany komunistické moci k přepadení mužských klášterů a protiprávní deportaci a internaci řeholníků v centralizačních táborech. Pro toto přepadení, na kterém se podílely ve vzájemné kooperaci Sbor národní bezpečnosti, Státní bezpečnost (StB) a Lidové milice a jehož cílem byla faktická likvidace klášterů na území tehdejšího Československa, bylo použito označení akce „K". Je nutné zdůraznit, že celá „akce K" byla z pohledu právního násilným přepadením, které bylo učiněno bez jakéhokoli zákonného podkladu a relevantního

5 BÍLEK, Jiří. *Pomocné technické prapory, O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002, s. 39, edice Svědectví.

rozhodnutí příslušnou pravomocí vybaveného státního orgánu. Neexistovala právní norma, která by tento postup umožňovala. Tím méně mohl být vydán individuální právní akt, na jehož základě by uvedené orgány postupovaly.[6]

Stejně tak i následné nucené omezení osobní svobody řeholníků v centralizačních táborech bylo učiněno bez soudního rozhodnutí a bylo i podle tehdejších komunistických zákonů nezákonné. Lze tak konstatovat, že ve vztahu k řeholníkům jedna nezákonnost bezprostředně následovala druhou: řeholníci byli po propuštění z nezákonné internace ihned druhý den povoláni k PTP, tedy jednotkám, které – jak bylo uvedeno výše – rovněž existovaly bez relevantního zákonného podkladu.

Obdobný osud jako řeholníky, tedy povolání k PTP, potkal i další osoby z prostředí církve. Počátkem září 1950 byla povolána k PTP řada studentů bohosloveckých fakult. Ty pak v dalším období následovala i celá řada starších kněží, kteří však nebyli povoláni z titulu plnění základní vojenské služby, ale na základě zneužití institutu výjimečných vojenských cvičení.

Od září roku 1950 tak bylo obsazení posádek PTP tvořeno ve značné míře osobami z prostředí církve. Dle údajů k 1. 12. 1950 bylo ve čtyřech posádkách PTP umístěných v Mimoni, Svaté Dobrotivé, Městě Libavá a Komárnu celkem 342 duchovních a 659 řeholníků,[7] což z celkového počtu 3854 „politicky nespolehlivých" osob povolaných k PTP tvořilo více než 25 %.

Vysoká koncentrace řeholníků, duchovních a bohoslovců u PTP byla pozitivní alespoň v tom, že v důsledku ní, i když s ohledem na těžké podmínky blížící se táborům nucených prací samozřejmě pouze v omezené míře, umožňovala pokračování ve společném duchovním životě. Řeholníci se snažili i u PTP zachovávat řeholní způsob života, bohoslovci využívali volný čas pro studium.[8] Tolerance skrytého náboženského života se u jednotlivých jednotek PTP lišila a závisela na osobě velitele. U některých jednotek byla každý den tajně sloužena mše svatá, u jednotky v Hajnikách na Slovensku,

6 TRETERA, Jiří Rajmund. Zákony o církvích ze 14. října 1949 a likvidace autonomie církví v Československu v letech 1948–1950. In: *Revue církevního práva*, 2019, roč. 61, č. 2, Praha, s. 80–81.

7 BÍLEK, Jiří. *Pomocné technické prapory, O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002, s. 229, edice Svědectví.

8 VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc, 2004, s. 103.

ve které se setkali bohoslovci a několik kněží, bylo možno tajně pokračovat ve studiu. Dále jsou známy i případy, kdy byli někteří klerici v době pobytu u PTP tajně vysvěceni na kněze.[9]

Stinnou stránku skrytého náboženského života u PTP představovala skutečnost, že mnozí byli za tuto činnost odsouzeni k trestům odnětí svobody, které někdy dosahovaly až délky 8 let.

V důsledku politického uvolnění po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda v roce 1953 u komunistických funkcionářů převládl názor ukončit existenci PTP. Převážná část řeholníků byla ze služby u PTP propuštěna k 31. 12. 1953. Řeholníci většinou strávili u těchto jednotek 3,5 roku.[10] Zde opět nacházíme rozpor s branným zákonem, jímž byla délka základní vojenské služby stanovena na dva roky.

Dne 21. 4. 1954 rozhodl politický sekretariát Ústředního výboru Komunistické strany Československa o zrušení útvarů PTP, přičemž poslední příslušníci těchto jednotek byli propuštěni do civilu v červenci 1954.[11]

Literature

BÍLEK, Jiří. *Pomocné technické prapory, O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002, edice Svědectví.

TRETERA, Jiří Rajmund. Zákony o církvích ze 14. října 1949 a likvidace autonomie církví v Československu v letech 1948–1950. In: *Revue církevního práva*, Praha, 2015, roč. 61, č. 2, s. 80–81.

VANÍČEK, Petr. *Čepičkovi otroci v paměti národa.* Primus, 2006, s. 37.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále, 2. Církev bojující: 1950–květen 1960.* Kostelní Vydří, 2007.

VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řeholních řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc, 2004.

Contact – email

Tomas.tuza@seznam.cz

9 VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc, 2004, s. 104.

10 Ibid., s. 105.

11 VAŠKO, Václav. *Dům na skále, 2. Církev bojující: 1950–květen 1960*. Kostelní Vydří, 2007, s. 245.

Vědecká redakce MU
prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda); PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU
doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

CÍRKEV A STÁT 2019

sborník z konference

Ing. Mgr. Jaroslav Benák, Ph.D. (ed.)

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2019

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 674

1. vydání, 2019

ISBN 978-80-210-9490-1 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

ISBN 978-80-210-9490-1

MUNI PRESS

MUNI LAW